

НАЦИОНАЛНИЯТ ЦЕНТЪР ЗА ИНФОРМАЦИЯ И ДОКУМЕНТАЦИЯ В УСЛУГА НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА МОБИЛНОСТ

Ваня Грашкина, Костадин Тонев

Национален център за информация и документация

Резюме. Обект на настоящата публикация са функциите на Националния център за информация и документация (НАЦИД) в сферата на академичното признаване и признаването на професионални квалификации и административните услуги на Центъра в тази област, от които могат да се възползват гражданите, доставчиците на услуги, работодателите и всички останали заинтересовани страни.

Ресурсите и капацитета на НАЦИД могат да използват всички заинтересовани граждани, работодатели и институции у нас за предварително, текущо и последващо ориентиране по отношение на легитимността на чуждестранни образователни институции, предлаганите от тях програми и издаваните от тях документи.

Keywords: regulated professions, professional qualifications, academic mobility, recognition, ENIC-NARIC, Directive 2005/36/EC, IMI

Едно от основните права на гражданите на Европейския съюз е правото на свободно движение на хора съгласно Договора за създаване на Европейския съюз. То се изразява във възможността на всеки гражданин на Съюза да пътува, пребивава, учи, работи или предоставя услуги във всяка страна членка на ЕС. С приемането на България като равноправен член на ЕС българските граждани имат право да се възползват пълноценно от тези възможности.

Националният център за информация и документация (НАЦИД) осъществява редица функции, определени от международното, общностното и националното законодателство, чиято основна цел е да бъдат подпомогнати гражданите, бизнесът и заинтересованите институции като основни потребители и участници в тези процеси.

Част от тези функции се отнасят до признаването на дипломи и квалификации като важно средство за улесняване на академичната и професионалната мобилност. Признаване на академична степен (академично признаване) или признаване на правото за упражняване на определена професия (признаване

на професионални квалификации) в рамките на ЕС са ясно разграничени от законодателството – обхват, принципи и критерии, процедури и компетентни органи.

Това разделение е в основата на двете направления, по които НАЦИД предоставя административни услуги, включително по електронен път чрез разработената в съответствие с най-съвременните изисквания в сферата на електронното управление „Единна информационна система по академично признаване на дипломи и квалификации“ (ЕИС).

1. Признаване на дипломи и квалификации – важно средство за улесняване на професионалната мобилност

При признаването на професионални квалификации на територията на ЕС, ЕИП и Швейцария съществува разграничение между професиите, които са регулирани по отношение на необходимото образование, и тези, които не са регулирани.

Нерегулирани професии са тези, при които не са налице каквито и да е ограничения за притежавана квалификация и назначаването на работа е въпрос на регулация на националния пазар на труда в съответната държава. Притежателите на чуждестранни професионални квалификации по нерегулирани в България професии имат директен достъп до пазара на труда. Признаването на такива професионални квалификации е от компетенциите на самите работодатели. Притежателите на български професионални квалификации по професии, които не са регулирани в избраната държава членка, също имат директен достъп до нейния пазар на труда.

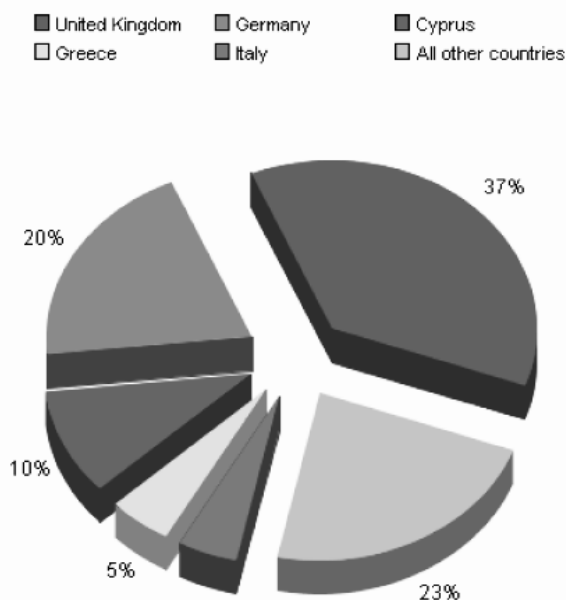
Особено важно за гражданите, които имат намерение да упражняват професионална дейност на територията на ЕС, ЕИП и Швейцария, е да бъдат осведомени за особеностите при признаването на правото за упражняване на *регулирани професии*, за което изрично се изисква притежаване на диплома или на друго свидетелство за образование и квалификация. Признаването на квалификации по регулирани професии в ЕС, ЕИП и Швейцария се осъществява на базата на Директива 2005/36/ЕО за признаването на професионални квалификации.

НАЦИД има особено важна роля по отношение на предоставянето на информация на гражданите, компетентните органи и институциите както в България, така и в държавите членки и за двете групи професии – като национална точка за контакт по Директивата и делегиран координатор за признаване на професионални квалификации в рамките на Информационната система на вътрешния пазар (ИСВП). Чрез ИСВП се осъществява административното сътрудничество между компетентните органи на всички държави членки. Потокът от информация е двупосочен и много интензивен с оглед на засилващата се миграция на професионалисти между държавите членки – както с цел постоянно установяване, така и за временно предоставяне на услуги. НАЦИД

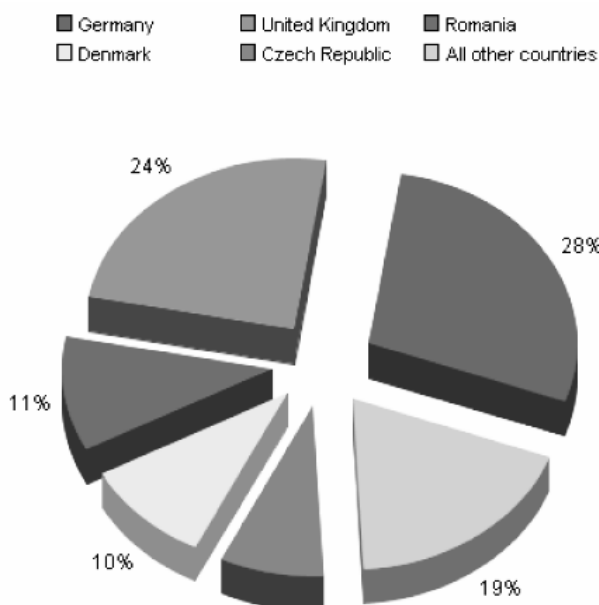
поддържа актуална информация за регулираните професии в България на своя уебсайт, включително за Списъка на регулираните професии в България, нормативната база и компетентния орган за всяка от тях, както и препратки към такава информация за други държави членки.

За облекчаване на професионалната мобилност в ЕС на притежателите на български професионални квалификации по професии, които не са регулирани в България, през 2011 г. на НАЦИД е възложена и друга важна функция: издаване на удостоверения за придобити професионални квалификации по нерегулирани професии на територията на Република България. Те са необходими за достъп или за упражняване на регулирани професии на територията на друга държава. Важно предимство на тази административна услуга е, че тя се предлага и по електронен път.

Всеки гражданин, придобил професионална квалификация в България, има право да подаде заявление за издаване на удостоверение. Това би улеснило в голяма степен признаването на притежаваната от него квалификация на територията на избраната от него държава членка, където възнамерява да упражнява професионална дейност като наето или самонаето лице. Актуалната географска структура на българските мигранти в ЕС в двата основни случая е видна от приложените графики.

Географска структура на българските мигранти в ЕС при постоянно установяване, 2007 – 2012 г.

Географска структура на българските мигранти в ЕС при временно предоставяне на услуги, 2007 – 2012 г.

Интернет страницата на НАЦИД (www.nacid.bg) предоставя подробна информация относно необходимите документи, срокове, такси и етапи на процедурата по издаване на удостоверение, както и пряк достъп до базата данни с подадените в НАЦИД заявления и издадените удостоверения.

До настоящия момент са издадени 220 удостоверения, предназначени за различни държави членки: Испания, Австрия, Германия, Гърция, Великобритания, Белгия, Италия, Франция, Швейцария, Португалия, Дания, Холандия, Чехия и др. Тази статистика отразява до известна степен тенденциите за изходящата миграция от България.

Близо 50% от тях са издадени на граждани, които притежават учителска квалификация и желаят да упражняват учителската професия извън България.

Важно е да отбележим, че удостоверения по регулирана в България професия, които биха облекчили признаването ѝ в чужбина, се издават от съответния компетентен орган по тази професия, който извършва аналогична административна услуга. Препратки към българските компетентни органи могат да бъдат намерени на интернет страницата на НАЦИД.

2. Стимулиране и развитие на академичната мобилност – основен европейски приоритет.

Глобализацията на висшето образование има своето европейско измерение в един от основните приоритети на стратегията „Европа 2020“: стимулиране и развитие на академичната мобилност и достигане на поне 20% студентска мобилност до края на 2020 г. в рамките на ЕС. Този приоритет е в дневния ред на няколко последователни срещи на министрите на образованието и науката на страните от Болонския процес. Основна предпоставка за растежа на международната академична мобилност е наличието на обща, прозрачна и обективна система за взаимно признаване на квалификации за висше образование в рамките на Европейския регион.

Европейското измерение в образованието произтича от принципа на тясно партньорство и доверие между страните членки. Вниманието се акцентира върху мерките за осигуряване на качество на образованието, на създадените възможности за мобилност на студентите, за преминаването им от една образователна система в друга и за улесняване на признаването на придобитото в други страни висше образование. В този смисъл основополагащите принципи на съвременното висше образование в Европейския регион са заложили в трите цикъла на висше образование в контекста на Болонския процес, Европейската система за трансфер на кредити (ECTS), Европейската квалификационна рамка (ЕКР) и Националните квалификационни рамки (НРК). А водещите принципи на академичното признаване са дефинирани в Конвенцията за признаване на квалификациите, отнасящи се до висшето образование в Европейския регион (Лисабонската конвенция).

Българската система за висше образование изцяло е хармонизирана с принципите на Болонския процес и Европейската система за трансфер на кредити, а Националната квалификационна рамка е в пълно съответствие с Европейската квалификационна рамка. Принципите за академично признаване на Лисабонската конвенция са отразени в националното законодателство веднага след ратифицирането ѝ през 2000 г. НАЦИД изпълнява две основни функции в областта на академичното признаване в България: Национален орган по академично признаване за улесняване на достъпа до пазара на труда и Национален информационен център за академично признаване и мобилност (ЕНИК-НАРИК център) по смисъла на член IX.2 от конвенцията.

Като национален ЕНИК-НАРИК център (от април 2009 г. НАЦИД е част от Европейската мрежа ЕНИК-НАРИК), предоставя на страните по конвенцията, на чуждестранни висши училища и чужди граждани информация за системата на висшето образование в Република България. Центърът събира, обобщава и предоставя на компетентните национални органи, висши училища и граждани информация за системите на висше образование в страните по конвенцията. При поискване информира български и чуждестранни институ-

ции и граждани за държавните изисквания за признаване на висше образование, придобито в чуждестранни висши училища. Информира висшите училища за основните документи, приети от европейските мрежи ЕНИК-НАРИК и отнасящи се до академичното признаване, както и за решенията на годишните пленарни сесии на мрежите.

След изменения в националното законодателство от края на 2011 г. висшите училища придобиха правото да извършват признаване за целите на достъпа до по-нататъшно обучение на гражданите в системата на висшето образование, до обучение за повишаване на квалификацията и до докторантура. Въпреки това много от тях продължават да разчитат на експертната и информационната подпомагане на НАЦИД при осъществяване на процедурите по академично признаване. На базата на изградения през годините капацитет като национален ЕНИК-НАРИК център НАЦИД подпомага активно висшите училища при признаване на придобито висше образование в чуждестранни висши училища с цел продължаване на обучението. Центърът осигурява информация за академичния статут на чуждестранни висши училища и автентичността на чуждестранни документи за висше образование, изготвя експертна оценка относно съдържанието на чуждестранни програми и препоръки за признаването на висше образование. В помощ на висшите училища е изграден специален съпътстващ сайт <http://mail.nacid.bg/newdesign/vuz/>, който съдържа информация за процедурите по академично признаване, източници за установяване на легитимността на чуждестранни висши училища и дипломи, за т.нар. „фабрики за дипломи“, за фалшиви дипломи и друга информация от значение за процеса на признаване.

НАЦИД организира процедурата по признаване на висше образование за улесняване на достъпа на гражданите до пазара на труда и подпомага дейността на Съвета за академично признаване, който се определя със заповед на министъра на образованието и науката.

Процедурата по академично признаване в Центъра е изцяло електронизирана чрез разработената в съответствие със съвременните изисквания в сферата на електронното управление „Единна информационна система по академично признаване на дипломи и квалификации“ (ЕИС). Системата предоставя публичен достъп до информация за подадените заявления за признаване на висше образование и за взетите решения. Гражданите могат да подават своите заявления с електронен подпис, да следят онлайн за хода на процедурата и при поискване да получават удостоверения за признато висше образование, подписани с електронен подпис.

Достъпните в интернет публични регистри http://fly.nacid.bg/nacid_ext/ на ЕИС (регистър „Издадени удостоверения“; регистър „Откази“ и регистър „Обезсилени удостоверения“) са изградени така, че да са максимално полезни на всички заинтересовани страни, включително работодатели от държавния

и общинския сектор (за държавна служба) и от частния сектор; на консорциуми, кандидатстващи по оперативни програми, посреднически фирми за висше образование в чужбина, медии. Регистрите подпомагат и дейността по признаване на други български компетентни органи – по академично признаване (висшите училища) и по признаване на професионални квалификации по регулирани професии.

Уебсайтът на НАЦИД предлага подробна двуезична обща информация за признаването на чуждестранни дипломи за висше образование в България и за български дипломи за висше образование в чужбина /<http://mail.nacid.bg/newdesign/kap/>. Граждани и работодатели могат да намерят информация за легитимността на обучение в България (<http://mail.nacid.bg/newdesign/kap/index.php?id=13>), както и да ползват линкове към важни официални национални и чуждестранни източници. Младежите, желаещи да продължат образованието си в чужбина, могат да получат информация както за националните образователни системи в избрана от тях страна, така и за акредитираните висши училища на 57 държави на територията на Европа, Северна Америка, Австралия и Нова Зеландия.

По данни на Единната информационна система за академично признаване от началото на април 2009 г. до края на 2013 г. в НАЦИД са подадени 3619 заявления за признаване на висше образование, придобито в чуждестранни висши училища. 3035 от тях са признати към настоящия момент. През 2013 г. в НАЦИД са подадени 501 заявления за признаване на висше образование, придобито в чуждестранни висши училища. 405 от тях са признати към настоящия момент. Водещите страни, в които е придобито чуждестранното висше образование през 2013 г., са Великобритания, Руската федерация, САЩ, Германия, Румъния, Украйна, Франция, Италия, Нидерландия, Гърция, Македония, Молдова, Турция, Австрия, Унгария, Беларус, Белгия, Испания, Полша, Канада. Основните специалности, придобити в чуждестранните висши училища, са „Бизнес администрация“, „Право“, „Мениджмънт“, „Икономика“, „Международни отношения“, „Психология“, „Строително инженерство“, „Международен бизнес“, „Счетоводство“, „Педагогика“, „Политология“, „Коммуникации“, „Математика“, „Туризм“, „Финанси“.

Общо 15 131 онлайн справки са направени в публично достъпните регистри на НАЦИД през 2013 г. От тях 11 267 са справки в публичния регистър „Издадени удостоверения“; 3028 – в публичния регистър „Откази“, и 836 – в публичния регистър „Обезсилени удостоверения“. Прирастът на справки спрямо 2012 г. е 38,8%, като само за публичния регистър „Издадени удостоверения“ прирастът възлиза на 65,9%. Приведената статистика потвърждава високия обществен интерес – на институции, работодатели и граждани, към дейностите, които извършва НАЦИД като Национален център за академично признаване и мобилност и орган по признаване.

В заключение е важно още веднъж да отбележим, че всички заинтересовани страни у нас могат да използват ресурсите и капацитета на НАЦИД за предварително, текущо и последващо ориентиране по отношение на легитимността на чуждестранни образователни институции, предлаганите от тях програми и издаваните от тях документи.

NATIONAL CENTER FOR INFORMATION AND DOCUMENTATION – IN FAVOR OF PROFESSIONAL MOBILITY

Abstract. The article observes the National center for information and documentation function in the area of academic and professional qualification recognition, as well as its administrative services in favor of citizens, servicing companies, employers, and others. The National center for information and documentation resources can be utilized by all interested parties: citizens, employers, institutions in Bulgaria in order to obtain information on educational bodies abroad, on their legitimacy, their educational programs, and documents issued by them.

About NACID. *NACID is a government institution under the umbrella of Ministry of Education and Science. Our centre is a Contact point/ Assistance centre for Professional Qualifications in terms of Directive 2005/36/EC, Delegated coordinator for the legislative area of Directive 2005/36/EC for Bulgaria within the Internal Market Information System of the EC (IMI) and Competent authority for issuing certificates of acquired professional qualifications in non-regulated professions on the territory of Republic of Bulgaria required for access to or for pursuit of regulated profession on the territory of another country. Maintains the List of Regulated Professions in Bulgaria and the respective website . We facilitate citizen and employers with information about the Bulgarian and foreign higher education systems and qualification frameworks and with information services and consulting on recognition of foreign diplomas, educational degrees and other academic and professional qualifications.*

✉ **Mrs. Vanya Grashkina, Mr. Kostadin Tonev**
National Centre for Information and Documentation,
52 A, MD. G.M Dimitrov Blvd.
1125 Sofia, Bulgaria
E-mail: nacid@nacid-bg.net